

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

dok. 239

Kultur- og kirke-departementet	
Saksnr. 200800738	Dato 2.9.08
Kode KI-501	Beh.

Til Det kongelige kultur- og kirke departement

Høring – innstillingen *Styrket demokrati i Den norske kirke*

Med dette gir Det teologiske Menighetsfakultet (MF) sin høringsuttalelse til innstillingen *Styrket demokrati i Den norske kirke* avgitt til Kultur- og kirke departementet 13.mai 2008 (jf. departementets brev av 30.mai 2008 til høringsinstansene, ref. 2008/00738 KIA tbh).

Sammenfatning av høringsuttalelsen

MF støtter intensjonen om å vitalisere det kirkelige demokrati med basis i vår kirkes forståelse av det allmenne prestedømme. Samtidig er MF opptatt av at nye reformer må være i samsvar med en teologisk forståelse av kirkens vesen og oppdrag.

MF har følgende synspunkter på konkrete forslag i innstillingen:

- MF støtter en forsøksordning der man prøver ut en kombinasjon av direkte og indirekte valg til bispedømmeråd og Kirkemøte. Fakultetet vil derimot ikke støtte en ordning der man bare har direkte valg til disse organene.
- Forsøksordningen med en kombinasjon av indirekte og direkte valg må underkastes en evaluering før man eventuelt gjør den permanent.
- MF vil ikke støtte en endring av sammensetningen av bispedømmerådene og Kirkemøtet som fører til at den teologiske kompetansen i disse organene svekkes.
- MF er opptatt av å gjennomføre et ryddig skille mellom politiske og kirkelige valg, og vil ikke støtte en ordning der disse valgene legges til samme tid og sted.
- MF støtter ønsket om å sette den kirkelige stemmerettsalder til 15 år. Men spørsmålet om valgbarehet til kirkelige rådsorganer må bli gjenstand for en egen utredning senere.
- MF ønsker at de teologiske professorene og rektorene ved de praktisk-teologiske seminarer fortsatt skal delta i bispevalg.

Innledning

Det teologiske Menighetsfakultet (MF) støtter den oppfatningen at det er ønskelig med større interesse for og oppslutning om valgene til styringsorganene i Den norske kirke. Debatten de senere årene om denne kirkens ordninger har vist at det er en felles målsetting på både kirkelig og politisk hold om økt deltakelse ved de kirkelige valgene.

Samtidig er det nødvendig å fastholde at Den norske kirke allerede i dag har en demokratisk styringsstruktur. Dette fastslås også i Stortingsmelding nr. 17 (2007–2008) Staten og Den norske kirke, og innstillingen refererer likeså til dette forholdet (pkt. 5.1). Det er derfor ikke behov for en radikal endring av dagens ordninger for kirkelige valg, men for visse justeringer og forbedringer som kan styrke bredden med hensyn til deltakelse.

Innstillingen peker på at graden av engasjement og oppslutning om kirkelige valg har en nær sammenheng med omfanget av den beslutningsmyndigheten som er tillagt kirkelige organer (pkt. 3.1). Etter vår mening er dette et viktig aspekt når formålet er å styrke kirkemedlemmenes vilje til å ta ansvar og delta i kirkens besluttede organer. En større grad av myndighet for de kirkelige styringsorganene må forventes å virke motiverende med henblikk på medansvar og medvirkning.

1. Grunnleggende forutsetninger

Innstillingen legger den lutherske læren om det allmenne prestedømmet som teologisk premiss for kirkelig representativitet og legitimitet for styringsorganer som blir valgt med en mest mulig bred og demokratisk basis (pkt. 3.2.1). Dette premisset er viktig og verdifullt som en forutsetning for tenkningen om organisering og ledelse av kirken: Ethvert kirkemedlem har et medansvar for at kirkens funksjoner ivaretas på en adekvat måte, og for at kirkens strukturer tjener dens oppgave.

Samtidig blir dette ufullstendig som forutsetning for kirkelig legitimering av styringsorganer i kirken når det vektlegges slik det skjer i innstillingen. I sammenhengen her nyttes forestillingen om det allmenne prestedømmet på en slik måte at kirkens ledelsesstruktur langt på vei forankres i kirkemedlemmene: "Kirkestyret ivaretas på basis av medlemskap i kirken..." (pkt. 3.2.1).

Det som er undereksponeert i innstillingen, er et annet, sentralt element i en luthersk oppfatning av kirkens egenart og ordning: Kirken er forsamlingen (*congregatio*) av troende mennesker der forvaltningen av Ordet og sakramentene foregår (Den augsburgske bekjennelse, art. 7) og et fellesskap (*communio*) av troende mennesker (Den apostoliske trosbekjennelsen, 3.art.). Etter dette er kirken definert som et kollektiv samlet rundt nådemiddelforvaltningen. Siden denne samlingen og denne formidlingen skjer lokalt, blir lokalmenigheten kirkens grunnstruktur. Utgangspunktet for all tenkning om kirkens ordninger og ledelse må følgelig være nådemiddelforvaltningen i de lokale menighetene.

Dette kollektive og lokale perspektivet som forutsetning for kirkestyret er ikke fraværende i innstillingen. Tilsynelatende ønsker man å inkludere det som en del av premissgrunnlaget. Således heter det: "Soknet er den grunnleggende organisatoriske enheten i Den norske kirke... Kirkens ordning må sikre at all kirkelig prioritering har feste i den lokale menigheten og dens organer. Den lokale virksomheten er livsnerven i kirken" (pkt. 3.1).

Deler av innstillingen kan tyde på at man forsøker å kombinere ansatsen i det enkelte kirkemedlemmet med et utgangspunkt i kirkens lokalmenigheter. Eksempelvis hevdes det: ”En videre demokratisering av Den norske kirke må ta sitt utgangspunkt i at kirken organisatorisk består av *sokn* og organisk av *enkeltmedlemmer*” (pkt. 3.1). Hvordan dette mer presist skal forstås, blir imidlertid ikke tydelig. Arbeidsgruppen bak innstillingen henviser også til to hovedsynspunkter på hvordan kirkelige organer kan sies å få kirkelig legitimitet: med mandat fra soknets organer eller fra soknets medlemmer. Igjen antydes muligheten for å fastholde et både-og (pkt. 3.2.4, jf. pkt. 2.4.2). Likevel mener MF at spørsmålet om hvorvidt det enkelte medlem eller soknet skal være grunnenheten ved valget til kirkens regionale og sentrale ledelse, er ufullstendig drøftet og mangelfullt avklart i innstillingen. En medvirkende årsak til denne uklarheten kan være innstillingens forsøk på å forene en teologisk tilnærming til styringsspørsmål med en allmenn, politisk: ”Det kirkelige valgsystemet må tilfredsstillende allmenne krav til demokratisk legitimitet slik vi kjenner det fra samfunnet for øvrig” (pkt. 3.3). Innføringen av et krav om demokratisk legitimitet i denne forstand må imidlertid inkludere en refleksjon over forholdet mellom allmenne rettigheter for samfunnsborgere og kirkelig medansvar. Denne tematikken mangler imidlertid belysning i innstillingen.

Etter vår mening medfører alt dette at de teologiske forutsetningene for innstillingens ordningsforslag blir utilstrekkelig klargjort. Konsekvensen er at det enkelte individets kirkemedlemskap og vedkommende ansvar, rettigheter og plikter som følge av dette blir vektlagt på bekostning av lokalmenigheten som fellesskap om kirkegrunnleggende funksjoner.

Imidlertid konstaterer MF med tilfredshet at arbeidsgruppen bak innstillingen tydelig framholder at et viktig premiss for den kirkelige legitimiteten for organer innen Den norske kirke er forpliktelsen på denne kirkens bekjennelsesgrunnlag (pkt. 3.2.2).

2. Direkte eller indirekte valg?

Innstillingen *Styrket demokrati i Den norske kirke* går inn for økt bruk av direkte valg ved valgene til bispedømmerådene og kirkemøtet (pkt. 5.2.3). Man foreslår at det ved valgene i 2009 og 2011 utprøves to ulike valgordninger som begge medfører større bruk av direkte valg. Etter den ene ordningen velges alle leke medlemmer til de nevnte organene ved direkte valg samtidig med valget til menighetsråd (ordning 1). Den andre ordningen innebærer at et flertall av de leke medlemmene i bispedømmerådene og kirkemøtet velges ved direkte valg mens resten av de leke medlemmene velges av menighetsrådene (ordning 2).

Etter den ordningen som gjelder i dag, velges de leke medlemmene av bispedømmeråd og kirkemøte av de leke medlemmene i menighetsrådene i det enkelte bispedømme. Valget er altså et indirekte valg. En slik valgordning finnes i de fleste protestantiske kirkene som bygger sin struktur nedenfra.

På bakgrunn av det foregående vil MF hevde at direkte valg av leke medlemmer til kirkens organer på regionalt og nasjonalt nivå (ordning 1) ensidig bygger på det premisset at kirkens styringsorganer grunner seg på det ansvaret og det engasjementet som tilkommer det enkelte medlemmet i kirken. Selv om det er viktig å understreke og fremme enkeltmedlemmers ansvar, kan en slik valgordning med utelukkende direkte valg kritisk vurderes som uttrykk for en privatisert oppfattelse av kirken som ikke samsvarer med dens vesen.

Det andre alternativet til valgordning hvor man nytter både direkte og indirekte valg, kan forstås som et forsøk på å kombinere utgangspunktet for kirkestyre i både kirkemedlemmet og lokalmenigheten ved dens rådsorgan.

Etter vår mening er en ordning med indirekte valg den som best ivaretar det prinsipielle synet at lokalmenigheten – som et kollektiv konstituert og opprettholdt ved hjelp av nådemiddelforvaltningen – er kirkens grunnstruktur og basis for dens styring på øvrige nivåer. Det er derfor i samsvar med en slik forståelse av kirkens egenart og ledelse at de som representerer lokalmenighetene, også velger representantene for menighetene i kirkens regionale og nasjonale organer. MF støtter således den prinsipielle tenkningen om en indirekte valgordning som den teologisk best begrunnede (s. 53-54).

For en ordning med indirekte valg kan det ytterligere framføres en rekke argumenter:

Et slikt valgssystem fastholder kontinuiteten og sammenhengen mellom kirkens styrende organer på henholdsvis lokalt, regionalt og nasjonalt plan.

Ved indirekte valg kommer det tydelig til uttrykk at de leke medlemmene av bispedømmeråd og kirkemøte sitter der som representanter for sine respektive lokalmenigheter, ikke i kraft av sin individuelle tilhørighet til eventuelle grupperinger eller fraksjoner innen kirken.

Indirekte valg hvor hvert enkelt menighetsråd leverer én stemme (slik innstillingen foreslår ved valgordning 2), vil medføre at lokalmenighetene får lik innflytelse på valget. Man unngår dermed den konsekvensen av direkte valg at de store soknene på grunn av antall stemmeberettigede vil få større innflytelse på valgresultatet enn de små soknene.

Ved høringen til utredningen *Samme kirke – ny ordning* fra Kirkerådets kirke/stat-utvalg (det såkalte Bakkevig I-arbeidsgruppen) støttet ca. 50% av de høringsinstansene som vurderte valgordning, den någjeldende ordningen med indirekte valg av bispedømmeråd og kirkemøte. Ca. 30% sluttet seg til forslaget om direkte valg, mens ca. 5% uttalte seg til fordel for en kombinasjon av direkte og indirekte valg. Høringsmaterialet understøtter således tanken om at bispedømmeråd og kirkemøte fortsatt skal velges av menighetsrådene.

I forbindelse med høringen til NOU 2006:2 *Staten og Den norske kirke* fra Stat-kirke-utvalget (det såkalte Gjønnnes-utvalget) kom det fram at 52,7% av menighetsrådene foretrakk en kirkelig valgordning slik vi har i dag, mens 32,1% støttet økt bruk av direkte valg. Blant fellesrådene uttalte 47,6% seg til fordel for den gjeldende valgordningen med indirekte valg, mens 34,6% ønsket mer bruk av direkte valg. På kirkelig hold var det totalt et klart flertall for indirekte valg til kirkens styringsorganer regionalt og nasjonalt.

Det er MFs primære oppfatning at indirekte valg er best prinsipielt begrunnet. Fakultet ser samtidig at et innslag av direkte valg har mulighet for å bidra til økt interesse for og større deltakelse i de kirkelige valgene. MF slutter seg derfor subsidiært til forslaget om at man ved valgene i 2009 og 2011 gjør bruk av en ordning som delvis innebærer at medlemmer til bispedømmeråd og kirkemøte velges direkte (ordning 2). MF vil derimot ikke støtte den foreslåtte forsøksordning der alle leke medlemmer i bispedømmeråd og Kirkemøte velges direkte (ordning 1).

MF vil be om at erfaringene ved disse forsøkene blir evaluert i ettertid med tanke på mulige fordeler og ulemper ved en slik gjennomføring. Denne evalueringen må være avgjørende for om slike ordninger skal forlates eller vedtas som permanente.

3. Andre forslag mht. valgordninger

3.1 Forholdet mellom geistlige og lekfolk

Arbeidsgruppen foreslår en forholdsvis radikal økning av antall leke medlemmer av Kirkemøtet og bispedømmerådene (pkt. 5.2.1). Dersom arbeidsgruppens forslag realiseres, vil andelen leke medlemmer i Kirkemøtet øke fra ca. 60 % til ca. 75 %. Andelen geistlige vil dermed falle tilsvarende fra ca 40 % til ca. 25 %, hvilket er en reduksjon av denne gruppen med mer enn en tredjedel. I enkelte bispedømmeråd vil det foreslåtte tiltaket gi enda mer radikale konsekvenser. I Borg og Bjørgvin sitter det i dag 7 medlemmer i bispedømmerådet, hvorav 2 er geistlige (biskopen og prestenes representant). Med arbeidsgruppens forslag vil det her i fremtiden sitte 12 representanter, hvorav fortsatt bare 2 vil være geistlige. I disse to bispedømmeråd vil dermed andelen geistlige falle fra 29 % til 17 %.

Dette forslag kan føre til en sterk reduksjon av rådsmedlemmer med særlig teologisk kompetanse. En slik utvikling er etter vår vurdering ikke ønskelig. Det kirkelige demokrati baserer seg på det allmenne prestedømme, og dette forutsettes utøvd med basis i Skriften og kirkens bekjennelse, slik arbeidsgruppen selv viser til (pkt. 3.2.2). Biskoper og prester har i kraft av sin teologiske utdanning en kunnskap om innholdet i Skriften og bekjennelsen som er viktig å bringe inn i rådene, og som man naturlig nok ikke kan forvente å møte hos andre i samme grad. Denne kompetansen bør ikke svekkes i de kirkelige styringsorganer.

3.2 Tid og sted for valgene

Arbeidsgruppen drøfter spørsmålet om tid og sted for de kirkelige valgene (pkt. 6.1). Man foreslår at valget i 2009 legges til samme dag som stortingsvalget, mens valgene fra 2011 og fremover legges samtidig som kommune- og fylkestingsvalget. Valgene bør finne sted i lokaler i umiddelbar nærhet til stedet for de politiske valgene, eventuelt i samme lokale. Arbeidsgruppen er klar over at det kan reises prinsipielle innvendinger mot en slik samordning av politiske og kirkelige valg, og understreker derfor at valgene må gjennomføres på en slik måte at de fremstår som selvstendige og atskilte valg. Man ønsker videre at dette kan være en ordning som "også andre tros og livssynssamfunn i prinsippet kan benytte seg av." (s. 58)

En tett samordning av de politiske valg med valgene i Den norske kirke, er betenkelig ut fra prinsippet om å skille statsstyre fra kirkestyre, og ut fra hensynet til størst mulig grad av likebehandling av trossamfunn. Arbeidsgruppen understreker at også andre tros- og livssynssamfunn i prinsippet kan benytte seg av en slik ordning. Dette vil imidlertid i praksis trolig fremstå som utenkelig for alle andre trossamfunn enn Den norske kirke. Forslaget lar seg bare forklare på bakgrunn av Den norske kirkes særstilling som statskirke, og det representerer et uheldig utslag av denne ordningens mer betenkelige sider.

Vårt syn på dette spørsmålet er godt uttrykt av det kirkelige utvalget bak innstillingen *Samme kirke – ny ordning* (Bakkevig I – utvalget) som enstemmig uttaler følgende: "Av

religionspolitiske og kyrkjelege grunnar er det viktig å skille dei (kyrkjelege vala) frå offentlege val. Utvalget meiner desse vala må ha tydeleg karakter som kyrkjelege val. Dette bør makerast ved at valtinget vert opna i samband med ei gudsteneste og vert halde i kyrkja og/eller i eit anna lokale som vert nytta til gudstenester, eller som på anna vis er knytt til kyrkjeleg verksemd i soknet.” (s. 136)

3.3 Senket stemmerettsalder

Arbeidsgruppen foreslår å senke den kirkelige stemmerettsalder fra 18 til 15 år (pkt. 6.7). Forslaget begrunnes på denne måten: ”Senket stemmerettsalder til 15 år gjør det mulig å knytte opplæring om kirkelig stemmerett og valgbarhet til konfirmasjonstiden. Det vil også være et bidrag til å myndiggjøre ungdom ved å gi dem påvirkningsmulighet og mulighet til å ta ansvar. Slik sett kan senkning av stemmerettsalderen være et bidrag til å utvikle den demokratiske kulturen i kirken.” (s. 63)

MF støtter ønsket om å myndiggjøre ungdom i en kirkelig sammenheng, og går derfor inn for at den kirkelige stemmerettsalder settes til 15 år. Når det gjelder spørsmålet om valgbarhet til kirkelige rådsorganer, må dette bli gjenstand for en egen utredning senere.

3.4 Diverse andre forslag

Arbeidsgruppen fremsetter flere forslag for å vitalisere det kirkelige demokrati, slik som forhåndsstemming i tilknytning til gudstjenester (pkt. 6.1), stemmerett i annet sokn enn der man er bosatt (pkt. 6.4), og økonomisk kompensasjon, frikjøp og barnepass ved utøvelse av kirkelige verv (pkt. 6.9). Dette er gode forslag som MF håper kan la seg gjennomføre.

Likeså støtter MF forslaget om tiltak for skoloring av rådsmedlemmer for å gjøre dem bedre kjent med rådernes myndighet og arbeidsoppgaver, og sette dem i stand til å utøve demokratisk kontroll med den kirkelige administrasjonen (pkt. 6.11). MF mener imidlertid at denne skoloringen også bør omfatte sentrale sider ved kirkens trosgrunnlag som kirkestyret hviler på.

4. Tiltak rundt utvelgelse av proster og biskoper

Arbeidsgruppen foreslår at en revidert ordning for nominasjon og rådgivende avstemning prøves ut i tiden fram til den statlige utnevningsrett avvikles i 2013 (pkt. 7.1). Man ønsker at forsøksordningen utformes på grunnlag av den valgordningen som ble anbefalt av Kirkemøtet i 2007.

MF mener i utgangspunktet at dette er et godt forslag. Videre deler MF arbeidsgruppens ønske om at de som nomineres til en bispestilling ”bør ha demonstrert teologisk kompetanse utover bestått avsluttende eksamen i teologi (eller tilsvarende).” (s. 69) Men dersom man har et anliggende om å sikre teologisk kompetanse i bispekollegiet, hvorfor kritiserer man da ikke Kirkemøtets forslag om å frata de teologiske professorer og rektorene ved de praktisk-teologiske seminarene stemmerett ved bispevalg?

I MF høringsuttalelse til Kirkemøtet (sak KM 9/07) gikk fakultetet inn for at professorene og rektorene får beholde stemmeretten ved disse valgene. Begrunnelsen for dette standpunktet er dobbel: 1) En slik ordning kan bidra til å sikre den teologiske kompetanse i bispekollegiet. 2) Ordningen gir uttrykk for den kirkelige sammenheng som de teologiske læresteder står i.

5. Evaluering og forskning

Arbeidsgruppen foreslår at det foretas valgundersøkelser og forskningsbasert evaluering av valgordningsforsøkene i 2009 og 2011, og en erfarings- og motivasjonsundersøkelse blant menighetsråds- og bispedømmerådsmedlemmer. Videre går man inn for å bygge opp en historisk database for valgresultater (pkt. 8).

Etter MFs mening er dette viktige tiltak som vil kunne bidra til at de kirkelige valg finner en form som aktiviserer medlemmene på et bredere grunnlag enn i dag, samtidig som det kan oppleves meningsfylt å påta seg kirkelige verv.

Med vennlig hilsen for
DET TEOLOGISKE MENIGHETSFAKULTET

Vidar L. Haanes
Rektor